

Beata Skubiak*

Uniwersytet Szczeciński

ZMIANY DEMOGRAFICZNE A WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW Z EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU ROZWOJU REGIONALNEGO

STRESZCZENIE

Zmiany demograficzne dotyczą przede wszystkim osób starszych, dzieci i rodzin. Dzięki polityce regionalnej można dla nich wiele zrobić, np. przez odpowiednie wykorzystanie środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Celem ogólnym niniejszego artykułu jest przedstawienie konsekwencji gospodarczych i finansowych wynikających ze zmian demograficznych oraz sformułowanie rekomendacji w zakresie wykorzystania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w latach 2014–2020.

Słowa kluczowe: zmiany demograficzne, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, polityka regionalna

Wprowadzenie

Proces zmian demograficznych w ciągu najbliższych dziesięcioleci ma mieć znaczący wpływ na gospodarkę Polski. Niski współczynnik urodzeń oraz wzrost średniej długości życia oznaczają zwiększenie odsetka osób starszych, natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym nadal będzie spadać. W połączeniu z niskimi wskaźnikami urodzeń proces starzenia się społeczeństwa stanowi jednak również poważne wyzwanie pod względem gospodarczym, finansowym i społecznym.

* Adres e-mail: bskubiak@wneiz.pl

Wspomniane trendy będą wywierać istotny wpływ na potencjał wzrostu gospodarczego i prowadzić do silnego nacisku na zwiększenie wydatków publicznych – i to nie tylko wydatków na emerytury i opiekę zdrowotną, ale również infrastrukturę, budownictwo mieszkaniowe i kształcenie¹.

1. Gospodarcze i finansowe skutki zmian demograficznych

Wpływ zmian demograficznych na gospodarkę i budżet państwa związany jest z trzema trendami: spadkiem liczby ludności, co wynika z obniżenia współczynnika dzietności, migracjami oraz starzeniem się społeczeństwa, co jest związane ze stałym wydłużaniem się przeciętnego trwania życia.

Zarówno depopulacja kraju, jak i biologiczne starzenie się społeczeństwa przybiorą w najbliższej przyszłości skalę bezprecedensową w dziejach Polski. Za pięćdziesiąt lat liczba ludności zmniejszy się o siedem milionów, a liczba osób w wieku powyżej 80 lat wzrośnie o trzy miliony².

Dodatkowy problem stanowi niska aktywność zawodowa Polaków³. Niski poziom zatrudnienia w połączeniu ze spadkiem liczby ludności będzie dodatkowo zwiększał presję płacową na rynek i na gospodarkę, co wymusi potrzebę zmian w strukturze polskiej gospodarki. Zwiększy to znaczenie innowacyjności oraz zapotrzebowanie na kapitał i inwestycje.

Szczególnym wyzwaniem jest niski poziom aktywności zawodowej wśród osób powyżej 55 roku życia, co określa skalę wyzwań, jaka stoi przed polityką rynku pracy adresowaną do osób po 50 roku życia⁴.

Niezależnie od wydłużania się momentu przejścia na emeryturę problem specjalnych przywilejów emerytalnych nadal jest aktualny i będzie stanowił wymierne obciążenie dla budżetu państwa między 2009 a 2032 rokiem. Średnioroczne niezbi-

¹ *Sprostanie wyzwaniom związanym ze skutkami starzenia się społeczeństwa w UE* (Sprawozdanie na temat starzenia się społeczeństwa 2009), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 2009, s. 3.

² M. Okólski, P. Kaczmarczyk, *Przyszłość demograficzna Polski*, Opinie i Rekomendacje OBMF, nr 1/2013, s. 1.

³ Więcej: S. Czarnik, K. Turek, *Aktywność zawodowa Polaków. Praca zawodowa, wykształcenie, kompetencje*, PARP, Warszawa 2012, s. 7.

⁴ *Program Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, Projekt Programu, wersja z dnia 30 października 2013 r., Warszawa 2013, s. 9.

lansowanie (w ujęciu ESA-95, definicji używanej w UE) wyniosło 5,3% PKB, a po obcięciu składki do OFE w 2011 roku – 4,83% PKB. Szacuje się, że w 2012 roku – dzięki podwyższeniu składki na świadczenia rentowe – osiągnęło około 4% PKB. Suma dotacji i transferów do instytucji ubezpieczeń społecznych także potwierdza to głębokie niebilansowanie⁵.

Istotnym czynnikiem jest również wychodzenie osób z rynku pracy z przyczyn społecznych. Przykładem może być przejmowanie, zwłaszcza przez kobiety, części czynności domowych (np. opieka nad starszymi lub dziećmi). Wiąże się to z brakiem rozwiniętej infrastruktury wsparcia dla rodzin (np. system żłobków i przedszkoli). W efekcie dostępny dla gospodarki zasób siły roboczej został dodatkowo ograniczony, co przekłada się na gorsze możliwości rozwojowe całej gospodarki.

Istotną konsekwencją kryzysu demograficznego jest starzenie się polskiego społeczeństwa, które będzie miało poważne skutki dla wzrostu gospodarczego. Prognozy Komisji Europejskiej zakładają obniżenie tempa wzrostu gospodarczego, m.in. właśnie jako skutek kryzysu demograficznego, z poziomu ok. 6% w 2007 roku do 1–2,5% po roku 2020. Warto podkreślić, iż nawet wydłużenie wieku emerytalnego i podjęcie próby utrzymania na rynku pracy osób w wieku 65–71 lat nie w pełni zlikwiduje ten negatywny wpływ na rozwój gospodarczy. Wynika to ze stałego obniżania się całkowitej liczby ludności Polski w perspektywie roku 2060 oraz z wyższego poziomu niepełnosprawności osób w wieku 65+⁶.

Problemy demograficzne i kwestię spadku tempa wzrostu PKB należy również postrzegać z punktu widzenia implikacji polityczno-gospodarczych związanych z pozycją Polski w UE. Zgodnie z szacunkami Banku Światowego, 2% poziom wzrostu PKB oznacza, iż polska gospodarka będzie w stanie dorównać do poziomu rozwoju krajów EU-15 dopiero w 2132 roku. Wzrost PKB na poziomie 5% pozwoli na osiągnięcie parytetu rozwojowego krajów tzw. starej UE już w 2028 roku⁷.

⁵ M. Gronicki, J. Jankowiak, *Otwarte Fundusze Emerytalne i Gospodarka Polski w latach 1999–2013*, Gdynia–Warszawa, 26 kwietnia 2013, s. 14–15.

⁶ *Konsekwencje zmian demograficznych dla polskiej gospodarki i budżetu państwa*, <http://www.biomedical.pl/aktualnosci/konsekwencje-zmian-demograficznych-dla-polskiej-gospodarki-i-budzetu-panstwa-4060.html> (30.04.2014).

⁷ Więcej: Raport *Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie ekonomiczne dla europejskich gospodarek*, <http://www.pracodawcyrp.pl/aktualnosci/art,782,jak-stawic-czola-wyzwaniu-starzejacego-sie-spolescenstwa.html> (20.09.2014).

Starzenie się społeczeństwa będzie miało bezpośrednie skutki finansowe dla systemu finansów publicznych w postaci wzrostu kosztów opieki zdrowotnej i opieki nad ludźmi starszymi. Szacuje się, iż koszty opieki zdrowotnej między 2007 a 2060 rokiem wzrosną z 4% do 5,4% PKB. Wzrosną również koszty opieki nad osobami starszymi – z 0,4% w 2007 roku do 1,1% w 2060 roku. Łączne koszty w obszarze polityki zdrowotnej i społecznej wzrosną o 2,1% PKB do 2060 roku, co równać się będzie nawet około piętnastu miliardom euro dodatkowych nakładów z budżetu państwa rocznie⁸.

Od kilku lat Komisja Europejska analizuje także zmiany związane z procesem starzenia się społeczeństw oraz jego wpływu na zakres obciążeń fiskalnych w średnim i długim okresie. Według danych z 2009 roku poziom wydatków emerytalnych w krajach UE-25 na ten cel w 2007 roku sięgał ponad 10% PKB. Projekcje do 2060 roku wskazują na dalszy wzrost średnio o 2,8 punktu procentowego PKB. Zjawisko to należy ściśle wiązać również ze wzrostem długu jawnego jako konsekwencji finansowania obciążeń emerytalnych⁹.

W obliczu mniejszej podaży siły roboczej wzrost gospodarczy w przyszłości będzie osiągany przez wzrost wydajności. Zmniejszająca się liczba ludności w wieku produkcyjnym zadziała niczym hamulec wzrostu i dochodu na mieszkańca. W związku ze zróżnicowanymi zmianami sytuacji demograficznej stopy wzrostu gospodarczego będą się znacznie różniły w poszczególnych krajach¹⁰.

W konsekwencji starzenia się społeczeństwa wzrośnie zapotrzebowanie na powiązane z wiekiem i finansowane ze środków publicznych świadczenia i usługi. Zakłada się zatem, że wpływ starzenia się społeczeństwa na budżet będzie znaczny w niemal wszystkich państwach członkowskich UE i stanie się zauważalny już w ciągu kolejnej dekady. Przy założeniu kontynuacji dotychczasowej polityki oczekuje się ogólnie wzrostu wydatków publicznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa o średnio 4 $\frac{3}{4}$ punktu procentowego PKB do roku 2060 w UE i o ponad 5 punktów procentowych w strefie euro¹¹.

⁸ Tamże.

⁹ *The 2009 Ageing Report – Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008–2060)*, „European Economy” 2009, nr 2, s. 26.

¹⁰ *Sprostanie wyzwaniom...*, s. 4.

¹¹ Więcej: *The 2009 Ageing Report...*

Z Raportu Komisji Europejskiej wynika, że zmiany demograficzne znacząco wpłyną na wzrost publicznych wydatków na emerytury, a wydatki publiczne na opiekę zdrowotną wzrosną do roku 2060 o 1½ punktu procentowego PKB. Starzenie się społeczeństwa będzie również wymagało zwiększenia wydatków publicznych na opiekę długookresową. Natomiast mimo zmniejszającej się w najbliższych dekadach liczby dzieci aktualne cele w zakresie polityki oświatowej w UE, a także znaczna poprawa jakości systemu kształcenia, prawdopodobnie wymuszą w przyszłości zwiększenie wydatków na edukację. Inwestycje w kapitał ludzki – zarówno młodzieży, jak i dorosłej siły roboczej – będą miały kluczowe znaczenie dla przyszłego wzrostu wydajności¹².

Skutki zmian demograficznych w układach lokalnych i regionalnych przekładają się na realne koszty z tym związane i będą to np.:

- utrzymywanie się wydatków w przypadku malejącej populacji (ochrona zdrowia, opieka, infrastruktura techniczna)¹³;
- wzrost wydatków *per capita* ze względu na skutki zmian strukturalnych, demograficznych (starzenie się, heterogenizacja, indywidualizacja)¹⁴;
- wydatki na integrację i edukację, i być może większe społeczne płatności transferowe na skutek napływu imigrantów¹⁵;
- dodatkowe wydatki spowodowane prowadzeniem „polityki atrakcyjności” i konkurencją o mieszkańców – każda gmina (w mniejszym lub większym zakresie) prowadzi lokalną politykę gospodarczą zorientowaną na zwiększenie jej atrakcyjności dla podmiotów gospodarczych, oferując korzystne warunki do podejmowania działalności gospodarczej. Każda gmina prowadzi również (w mniejszym lub większym zakresie) lokalną politykę mającą na celu zwiększenie satysfakcji jej mieszkańców, zminimalizowanie migracji ze wsi i zwiększenie jej atrakcyjności dla potencjalnych imigrantów.

¹² Tamże.

¹³ Na podstawie badań przeprowadzonych w Niemczech w latach 1980–1998 przez: B. Baum, H. Seitz, A. Worobjew, *Der Einfluss der Alters- und Familienstrukturen auf die Ausgaben der Länder und Gemeinden*, w: „Vierteljahreshefte zur Wirtschaftsforschung” 2002, z. 71 (1), s. 147–162.

¹⁴ Por.: B. Baum, H. Seitz, *Demographischer Wandel und Bildungsausgaben: Empirische Evidenz für die westdeutschen Länder*, w: „Vierteljahreshefte zur Wirtschaftsforschung” 2003, z. 72 (2), s. 205–219.

¹⁵ Tamże.

2. Zmiany demograficzne a polityka regionalna

Złożona natura procesów demograficznych sprawia, że działania w reakcji na nie są wdrażane na licznych, zróżnicowanych obszarach strategicznych – od polityki społeczno-gospodarczej po interwencje infrastrukturalne. Interdyscyplinarny charakter przemian demograficznych i ich zróżnicowane oddziaływanie w skali subkrajowej wskazują na to, że są one odpowiednim priorytetem dla interwencji polityki regionalnej.

Ostatni kryzys gospodarczy i finansowy pogorszył sytuację w zakresie trendów demograficznych w regionach, co sprawia, że trudniej jest znaleźć rozwiązanie omawianego problemu.

Bez względu na sytuację gospodarczą, dla potrzeb skutecznego rozwiązywania problemów demograficznych należy opracować strategie demograficzne, które powinny zawierać zalecenia, jak najlepiej wykorzystać możliwości i sprostać wieloaspektowym wyzwaniom wynikającym ze zmian demograficznych. Dzięki polityce regionalnej można zrobić wiele, np. przez odpowiednie wykorzystanie środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Polityka regionalna może odgrywać istotną rolę we wspieraniu regionalnych procesów dostosowywania się do zmian demograficznych i niwelowaniu ryzyka powstania większych nierówności w rozwoju poszczególnych regionów na skutek tendencji demograficznych. Założenia tej polityki wskazują na wagę problemów demograficznych w analizie „Regiony 2020” przygotowanej przez Komisję Europejską w 2008 roku. W opracowanym dokumencie wskazano na zróżnicowany terytorialnie wpływ wyzwań demograficznych¹⁶.

Ze względu na swoją asymetryczność problemy demograficzne wymagają lokalnej i regionalnej odpowiedzi. Wśród priorytetów europejskiej polityki regionalnej znajdują się więc takie, które mają na celu stawienie czoła wyzwaniom demograficznym. Ważnym ich elementem jest utrzymywanie atrakcyjności regionów i miast. Kształcący się tam młodzi ludzie powinni móc później znaleźć pracę. Ponadto bardziej atrakcyjny region przyciąga ludzi z innych części danego kraju, a także imigrantów. Polityka regionalna, która buduje zdolności rozwojowe miast i regionów, może być wykorzystywana do podnoszenia ich atrakcyjności i tworzenia nowych miejsc pracy. Wydaje się, że największym dramatem niektórych regionów jest to, że kończący tam studia młodzi ludzie szukają pracy gdzie indziej. Europejska

¹⁶ *Regions 2020. Demographic Challenges for European Regions*, Commission of The European Communities, Brussels, November 2008.

polityka regionalna sprzyja ożywieniu gospodarczemu i dlatego może także pomóc w rozwiązywaniu problemów demograficznych.

Polityka spójności może odgrywać istotną rolę we wspieraniu regionalnych procesów dostosowywania się do zmian demograficznych i niwelowaniu ryzyka powstania większych nierówności w rozwoju poszczególnych regionów na skutek tendencji demograficznych. Ryzyko demograficzne można uwzględnić w większości priorytetowych tematów funduszy strukturalnych (EFRR i EFS). Wzrost znaczenia zagadnień demograficznych odzwierciedla ich coraz większa waga w polityce spójności w okresach programowania 2007–2013 i 2014–2020, chociaż w zasadach horyzontalnych nie poświęcono wyraźnej uwagi zmianom demograficznym. Według szacunków Dyrekcji Generalnej ds. Polityk Wewnętrznych Unii w okresie 2007–2013 na tematy priorytetowe bezpośrednio lub pośrednio ukierunkowane na wyzwania demograficzne przeznaczono ogółem 64,1 miliarda euro (19% całkowitych środków EFRR, EFS i Funduszu Spójności przydzielonych państwom członkowskim)¹⁷.

W Polsce wyzwania wynikające z zachodzących przemian demograficznych powinny być istotnym elementem wsparcia udzielanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach nadchodzącej perspektywy finansowej UE. Działania skierowane do osób starszych powinny być jednocześnie realizowane w sposób bardziej elastyczny i dopasowany do potrzeb, w zależności od wieku i etapu życia zawodowego uczestników projektów, współfinansowanych z funduszy europejskich.

Powstrzymanie kryzysu demograficznego i ograniczenie negatywnych konsekwencji dla polskiej gospodarki wymaga, aby środki EFRR:

- przydzielać, uwzględniając różny poziom rozwoju regionów, a także wskaźniki demograficzne, np. wskaźnik obciążenia;
- przeznaczać na zapewnienie warunków, dzięki którym ludzie będą pozostawać w swoich regionach pochodzenia, aby uniknąć nadmiernej gęstości zaludnienia na niektórych obszarach miejskich;
- wykorzystać do oferowania szerszej pomocy technicznej regionom najbardziej dotkniętym problemem odpływu i starzenia się ludności, aby zapewnić

¹⁷ *W jaki sposób polityka regionalna i polityka spójności mogą pomóc w sprostaniu wyzwaniom demograficznym*, Dyrekcja Generalna ds. Polityk Wewnętrznych Unii, Departament Polityczny B: Polityka Strukturalna i Polityka Spójności, Rozwój Regionalny, PE 513.981, Bruksela 2013, s. 3–4.

zdolności absorbowania środków z funduszy strukturalnych przez te regiony, a także umożliwić im korzystanie z tych funduszy;

- przeznaczać na finansowanie innowacji społecznych oraz poprawę dostępu do usług społecznych, w tym nakierowanych na potrzeby ludzi niepełnosprawnych i osób o ograniczonej mobilności;
- wykorzystywać do zapobiegania izolacji społecznej osób starszych, np. poprzez tworzenie specjalnej infrastruktury i usług dostosowanych do potrzeb tej grupy wiekowej;
- przeznaczać na rozwój instrumentów finansowych, dzięki którym będzie można zagwarantować wysoką jakość życia starzejącego się społeczeństwa, np. nisko oprocentowane kredyty, stworzenie możliwości przyznawania środków na placówki opieki i domy wielopokoleniowe na konkretnych warunkach, aby uniknąć odizolowania ludzi starszych oraz wykorzystać ich potencjał twórczy;
- inwestować w służbę zdrowia (np. małe kliniki oferujące wysoki poziom usług dzięki powiązaniu z innymi jednostkami i wykorzystywaniu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych);
- przeznaczać na tworzenie warunków umożliwiających godzenie życia zawodowego, rodzinnego i prywatnego;
- przeznaczać na finansowanie rozwoju tanich mieszkań rodzinom, aby mogły one skuteczniej godzić życie rodzinne i zawodowe, jako że wspieranie młodych rodzin może przyczynić się do podwyższenia współczynnika urodzeń;
- przeznaczać na integrację imigrantów w celu zwalczania uprzedzeń;
- wykorzystywać do walki z bezrobociem wśród ludzi młodych, aby dać im możliwość wyboru odpowiedniego zawodu.

Zaproponowane powyżej kierunki wydatkowania środków EFRR mogą przyczynić się do ograniczenia negatywnych konsekwencji gospodarczych zmian demograficznych, jednak ich trwałe wyeliminowanie wydaje się być trudne. W tym kontekście szczególne znaczenie zyskują zmiany systemowe w zakresie ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej jako te, które mogą bezpośrednio obniżać koszty dla budżetu państwa. W tych obszarach powinno się położyć szczególny nacisk na kwestie związane z innowacyjnymi rozwiązaniami w zakresie profilaktyki, diagnostyki i leczenia jako jeden ze sposobów szybkiego reagowania na wyzwanie, jakim jest postępujące starzenie się społeczeństwa.

Podsumowanie

Przemiany demograficzne stanowią w coraz większym stopniu przedmiot zainteresowania polityki regionalnej. Istnieją coraz wyraźniejsze przesłanki świadczące o zróżnicowanym wpływie starzenia się społeczeństwa oraz migracji wewnętrznych i zewnętrznych na szczeblu subkrajowym. Tendencje demograficzne powodują powstanie mozaiki kurczących się i rosnących społeczności regionalnych i subregionalnych. Procesy wzrostu i spadku liczebności populacji stwarzają zarówno wyzwania, jak i szanse dla regionalnego rozwoju gospodarczego.

Tendencje demograficzne pociągają za sobą istotne skutki społeczno-gospodarcze i polityczne ze względu na ich wpływ na: wydajność i wzrost gospodarczy, świadczenie usług socjalnych i usług z zakresu opieki zdrowotnej, zakłócenie równowagi między liczbą ludności na obszarach miejskich i wiejskich oraz niedobór pracowników. Zmiany demograficzne są zatem jednym z głównych problemów wiążących się z różnymi obszarami polityki i poziomami interwencji, takimi jak: systemy ochrony socjalnej, polityka zatrudnienia, gospodarka przestrzenna na obszarach miejskich i wiejskich, infrastruktura komunikacji i infrastruktura społeczna, równość płci i polityka rodzinna, polityka kształcenia i szkolenia, polityka imigracyjna i integracyjna.

Starzenie się społeczeństw nie musi być problemem – może stać się też szansą. Postęp potrzebuje zarówno wiedzy starszych, jak i pionierskiego ducha młodych. Wspieranie obydwu tych aspektów jest zadaniem polityki, jeżeli chce się wyjść zwycięsko z dokonujących się przemian demograficznych. Przemiany demograficzne nie są nowym zjawiskiem, nie ma bowiem stabilnych populacji. Nowością współczesnych czasów są jednak ich intensywność i tempo rozwoju. Istotne są też różnice w rozwoju, w tym w poszczególnych krajach i regionach.

Ryzyko demograficzne można uwzględnić w większości priorytetowych tematów EFRR. Unijna polityka spójności jest dobrze dostosowana do wielu wyzwań związanych ze zmianami demograficznymi, ponieważ zachęca wszystkich zainteresowanych partnerów do tworzenia i realizacji polityk poprzez średnioterminowe plany strategiczne w obrębie stabilnych finansowo ram. Polityka ta umożliwia regionom skuteczne rozwiązywanie problemów wynikających ze zmian demograficznych dzięki działaniom dostosowanym do konkretnych i indywidualnych potrzeb regionów.

Literatura

- Baum B., Seitz H., Worobjew A., *Der Einfluss der Alters- und Familienstrukturen auf die Ausgaben der Länder und Gemeinden*, w: „Vierteljahreshefte zur Wirtschaftsforschung” 2002, z. 71 (1).
- Baum B., Seitz H., *Demographischer Wandel und Bildungsausgaben: Empirische Evidenz für die westdeutschen Länder*, w: „Vierteljahreshefte zur Wirtschaftsforschung” 2003, z. 72 (2).
- Czarnik S., Turek K., *Aktywność zawodowa Polaków. Praca zawodowa, wykształcenie, kompetencje*, PARP, Warszawa 2012.
- Gronicki M., Jankowiak J., *Otwarte Fundusze Emerytalne i Gospodarka Polski w latach 1999–2013*, Gdynia–Warszawa, 26 kwietnia 2013.
- Konsekwencje zmian demograficznych dla polskiej gospodarki i budżetu państwa*, <http://www.biomedical.pl/aktualnosci/konsekwencje-zmian-demograficznych-dla-polskiej-gospodarki-i-budzetu-panstwa-4060.html>.
- Okólski M., Kaczmarczyk P., *Przyszłość demograficzna Polski*, Opinie i Rekomendacje OBMF, nr 1/2013.
- Program Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, Projekt Programu, wersja z dnia 30 października 2013 r., Warszawa 2013.
- Raport Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie ekonomiczne dla europejskich gospodarek*, <http://www.pracodawcyrp.pl/aktualnosci/art,782,jak-stawic-czola-wyzwaniu-starzejacego-sie-spoleszczenstwa.html>.
- Regions 2020. Demographic Challenges for European Regions*, Commission of The European Communities, Brussels, November 2008.
- Sprostanie wyzwaniom związanym ze skutkami starzenia się społeczeństwa w UE* (Sprawozdanie na temat starzenia się społeczeństwa, 2009), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 2009.
- The 2009 Ageing Report – Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008–2060)*, „European Economy” 2009, nr 2.
- W jaki sposób polityka regionalna i polityka spójności mogą pomóc w sprostaniu wyzwaniom demograficznym*, Dyrekcja Generalna ds. Polityk Wewnętrznych Unii, Departament Polityczny B: Polityka Strukturalna i Polityka Spójności, Rozwój Regionalny, PE 513.981, Bruksela 2013.

**DEMOGRAPHIC CHANGES AND USE OF RESOURCES
FROM THE EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND****Abstract**

Demographic changes relate mainly to the elderly people, children and families. Regional policy can provide a lot for them, for example through the right use of funds from the European Regional Development Fund (ERDF). The main purpose of this paper is to present the economic and financial consequences of demographic changes and to formulate recommendations for the use of the European Regional Development Fund in 2014–2020.

Translated by Beata Skubiak

Keywords: demographic changes, European Regional Development Fund, regional policy

JEL Codes: R19, R23

